

Л. Є. Єрьомінаасистент кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького**Г. С. Мільчевська**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ТЬЮТОР ЯК ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ РОЛЕЙ ПЕДАГОГА

У статті обґрунтовано необхідність діяльності тьютора, що обумовлена наявністю таких завдань, як гуманізація української освіти, толерантність, реалізація прав дітей та молоді з інвалідністю права на освіту, підвищення соціальної активності сімей, де виховуються діти з інвалідністю, впровадження сучасних практик в освіту. Важливість тьюторської діяльності обумовлена саме тим, що не можливо навчити дитину спілкуватися з однолітками, ізолювавши її від них. При цьому у здорової дитини набагато більше ресурсів для швидкої соціалізації. У дитини з особливостями розвитку, як правило, можливостей швидко засвоювати навички поведінки у суспільстві значно менше. Матеріали публікації висвітлюють зміст ключових понять теми. Авторами представлено опис діяльності тьютора, подано аналіз принципів тьюторської дії (принцип відкритості та доступності, що полягає у подоланні меж контексту навчальної програми; принцип варіативності; принцип неперервності та послідовності тьюторського супроводу на кожному віковому етапі; принцип гнучкості; принцип індивідуального підходу; принцип індивідуалізації, тобто орієнтації на індивідуальні освітні пріоритети кожного учня і його батьків. Цей принцип спирається на ціннісні аспекти життя. У статті розкрито зміст основних етапів тьюторського супроводу: підготовчий, основний та заключний, акцентовано увагу на важливих аспектах кожного етапу. У викладі матеріалів авторами окреслено основні стратегії поведінки тьютора у процесі введення дитини у дитячий колектив. Попереднє знайомство з учнівським колективом дає змогу тьютору зрозуміти, чи є потреба у вступній бесіді. Наступним чином відбувається спостереження тьютора за учнівським колективом і за тим, як себе поводить тьюторант, чи потрібна допомога, чи виникають непорозуміння або конфлікти. Якщо введення у колектив відбувається поступово і не має проблем, тоді можна переходити до наступних кроків, що полягають у виході тьютора з дитячого колективу, тобто наданні дітям можливості самостійно спілкуватися і взаємодіяти та надавати допомогу один одному.

Невіддільною частиною професійної діяльності тьютора є введення дитини (тьюторанта) у комунікативний простір. У статті наведено п'ять етапів: взаємодія тьютора, учнів та тьюторанта; ініціація включення дітей до процесу надання допомоги тьюторанту; сприяння самостійному зверненню тьюторанта до інших дітей по допомогу; тьютор-спостерігач, тьютор не у полі зору дітей. Школа – це не лише освітній, але й соціалізуючий заклад. Ніщо так не впливає на поведінку індивідуума, як тривале перебування у певному соціальному середовищі.

Авторами визначено перспективу подальших досліджень, що полягає у розробленні методичних рекомендацій для тьюторів щодо проектування ресурсних карток тьюторанта.

Ключові слова: тьютор, тьюторство, тьюторант, вчитель, ресурсна карта.

Постановка проблеми. Початок XXI століття характеризується уникненням від застарілих уявлень про освіту індустріальної епохи, відтепер українська освітня система реалізує нову роль, що спрямована на розвиток здібностей саме заради людини. Провідна думка тьюторської діяльності полягає у спільній творчій роботі без поділу на тих, хто вчить і тих, хто вчиться, тобто, учень має відійти від виконання ролі користувача готових знань до більш партнерської – відповідно вчителя-тьютора. Розробка та впровадження елементів інклюзивної освіти обумовлена необхід-

ністю розв'язання таких завдань, як гуманізація української освіти, толерантність, реалізація прав дітей та молоді з інвалідністю права на освіту, підвищення соціальної активності сімей, де виховуються діти з інвалідністю, впровадження сучасних практик в освіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика тьюторства розглядається контексті особливостей діяльності тьютора у системі дистанційного навчання у працях таких учених, як А. Теслинов, В. Кухаренко, В. Овсянніков, Г. Чернявська, Е. Комраков, Л. Бендова,

О. Андреев, О. Ішков, О. Попович, С. Щенников, С. Федотова, Т. Койчева та інші. Про реалізацію тьюторства в умовах школи висали А. Адамський, А. Решетнікова, В. Конєв, Є. Волошина, Є. Ковриго, Л. Долгова, М. Черемних, Н. Михайлова та інші; реалізація технології індивідуального тьюторства у рамках профільного навчання представлена у працях В. Єрошина, Н. Немової, Т. Афанасьєвої, Т. Пуденко, Т. Роденкової, Л. Москальової та ін.

На підставі наукових розвідок зазначимо, що тема тьюторства в українській науці є новою, але характеризується рядом наукових здобутків. Так, наприклад, Л. Москальова зазначає, що тьюторство торкається і розробки теоретичних основ діяльності з її функціональними блоками: мотиви, цілі, ідеї, програми, інформаційна основа діяльності, підсистеми діяльнісно важливих якостей та особистих рис.

Метою викладу матеріалу є аналіз принципів тьюторської дії, а також – характеристика основних етапів роботи тьютора.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан екології і соціального життя людей, укупі з досягненнями медицини з виходжування недоношених дітей і дітей з різними порушеннями розвитку, провокують зростання числа дітей з особливостями розвитку. Багато хто говорить зараз про те, що у нас всі діти з особливостями розвитку. Але якщо для деяких дітей їх особливості не є критичними у плані самостійного отримання освіти, то для інших підбір індивідуальної програми навчання – обов'язкова умова успішного навчання.

Навчання у класі зі «звичайними» дітьми може стати випробуванням і для самої дитини з інвалідністю. Велика кількість учнів у класах і малий простір можуть, наприклад, посилити його бажання уникнути дотиків, і навіть випадковий дотик однокласника може бути сприйнято ним як напад, викликати агресивну реакцію. Крім цього, наприклад, аутичні діти надзвичайно чутливі до шуму і гучних звуків. Крики інших дітей на перерві або шум у класі можуть стати причиною відповідних криків або викликати незвичну поведінку.

Зокрема, гучний голос вчителя або плач іншого учня у класі здатні викликати його відповідну емоційну реакцію, і учень з інвалідністю може почати плакати, кричати, розкидати предмети, штовхатися, бити себе. Для зменшення напруги, подолання стресових ситуацій в освітні заклади України вводиться посада тьютора.

Зміст поняття тьютор за словником «Термінології у системі додаткової професійної освіти» визначається як особа, яка полегшує процес навчання, роль якої – бути знаючим партнером своїх слухачів [1, с. 74]. Необхідність введення тьютора викликана тим, що у вчителя немає можливості організувати спеціальне соціальне середовище, де б дитина з особливостями

розвитку мала змогу розвивати і вдосконалювати свої соціальні навички. У такому середовищі всі діти повинні бути соціально орієнтовані на взаємодію з особливою дитиною, а не просто «добре до неї ставитися, не ображати». Як показали спостереження, діти інклюзивного класу спочатку намагаються контактувати з особливою дитиною, ставлять питання дорослим і при правильному ставленні до дитини з боку дорослого прагнуть допомагати своєму однокласнику, залучати до своїх ігор тощо. Цей процес вимагає від дорослих постійного коректування відповідно до освітніх і соціальних завдань для дітей даного віку.

Тьютор – це педагог, насамперед наставник, який супроводжує індивідуальний розвиток учнів у межах предметів, що формують освітню програму, розробляючи індивідуальні завдання, що рекомендує траєкторію кар'єрного розвитку.

Попри різні інтерпретації тьюторства, широко представлені сьогодні як у міжнародній, так і у вітчизняній практиці, під тьюторством розуміється принципово особливий тип педагогічного супроводу – супровід процесу індивідуалізації у ситуації відкритої освіти.

Супровід у широкому загальноживаному контексті трактується як «певна дія». Супроводжувати – значить йти разом, бути поруч і допомагати. Відповідно, під педагогічним супроводом розуміється така навчально-виховна взаємодія, у ході якої учень робить дію, а педагог створює умови для ефективного здійснення цієї дії.

Зазвичай при такій взаємодії учень робить дію за заздалегідь відомими нормами, а педагогічний супровід полягає у коригуванні цих норм щодо учня. Натомість, тьюторський супровід має істотну відмінну ознаку. У ситуації тьюторського супроводу тьюторант самостійно розробляє прийнятні для себе способи, які потім обговорює з тьютором. Таким чином, щоб тьюторський супровід здійснився, тьюторант повинен насамперед сам зробити якусь «освітню спробу», результати якої і стануть потім предметом його спільного аналізу з тьютором.

Проаналізуємо відмінності між вчителем та тьютором. Робота вчителя спрямована на отримання знань учнями та їх налагодженні дії. У свою чергу тьютор «підштовхує» тьюторанта до пошуку знань, а не користування шаблонними даними, а також спонукає до самовизначення.

Якщо вчитель підпорядкований встановленій програмі і сумлінно її дотримується, виконуючи всі поставлені задачі, то тьютор працює з тим, що цікаво дитині, з її запитамі.

На основі аналізу науково-педагогічних джерел проаналізуємо принципи тьюторської дії [3]. Першим зазначимо принцип відкритості та доступності, що полягає у подоланні меж контексту навчальної програми. У зв'язку з тим, що

формування усвідомленості навчання є основою складовою освітнього процесу, важливого значення набуває розуміння учнями того, навіщо вони вчаться. Відкритість та доступність полягає у тому, що кожний елемент соціального і культурного середовища у разі його правильного застосування має певний освітній ефект. Отже, провідна мета відкритості освіти – навчити учня і членів його сім'ї максимально використовувати ресурси для реалізації освітньої програми (очна, дистанційна або їх поєднання).

Другий принцип – варіативність – створення насиченого освітнього середовища. За даним принципом тьютор має чітко уявляти те, що він може запропонувати учневі (додаткові заняття, секції, ресурси бібліотеки тощо). У разі виникнення необхідності у створенні будь-чого нового, наприклад, кімнати-відпочинку, то тьютор може бути ініціатором цього.

Третій принцип полягає у неперервності та послідовності тьюторського супроводу на кожному віковому етапі, що дозволяє враховувати ряд індивідуальних аспектів. Варто зазначити, що ступінь тьюторської участі, а також – змістовність процесу все одно зазнаватимуть змін. Так, наприклад, учня першого класу тьютор супроводжує на уроках під час перерви, згодом, допомога може надаватися лише на письмових предметах, або ж на перервах надавати допомоги лише за гострої потреби (конфлікти тощо).

Четвертим принципом є гнучкість – підтримка ініціативи, форми, темпу щодо вибору способу отримання освіти учня.

Найбільш важливим, на нашу думку, є п'ятий принцип, що зосереджений на індивідуальному підході. Це мають зрозуміти і тьютор, і вчитель, адже виникає необхідність у встановленні раціонального способу комунікації, врахуванні способів сприйняття й опрацювання матеріалу учнем. Як відомо, кожна людина надає перевагу в отриманні інформації одному з трьох способів: візуально, аудіально або кінестетично.

Деяко схожим є шостий принцип – індивідуалізація, тобто орієнтація на індивідуальні освітні пріоритети кожного учня і його батьків (або осіб, які їх замінюють). Цей принцип спирається на ціннісні аспекти життя. Наведемо приклад його застосування на уроці. Якщо домашнє завдання – підготувати розповідь про домашню тварину, а учень дуже полюбить слухати пісні, то він може підготувати як домашнє завдання добірку пісень про домашніх тварин. Отже, це й буде принцип індивідуалізації, адже базується на тому, що учень проходить власний шлях до засвоєння знань.

Підкреслимо, що за всіма принципами важливим є те, що тьютор не нав'язує свої думки, а лише надає допомогу тьюторанту у виборі траєкторії розвитку індивідуального освітнього шляху.

Реалізація тьюторської діяльності, як і будь-яка інша педагогічна дія, складається з ряду етапів: підготовчого, основного та заключного.

Зміст підготовчого етапу зосереджено на знайомстві тьютора з вчителем того класу, де навчатиметься дитина. Важливим є визначення організаційних завдань: яку допомогу має надавати тьютор (чи може тьютор самостійно приймати рішення, або ж він має виконувати вказівки вчителя, чи має він надавати допомогу тьюторантові лише під час уроків). Чітке розмежування допоможе учневі усвідомлювати роль кожного: вчителя та тьютора. Бажаним є також уникнення з боку вчителя та тьютора дублювання завдань, адже це може викликати перенавантаження учня.

До змісту підготовчого етапу також відносять й знайомство з документами дитини (виписки з медичної картки, характеристики з реабілітаційних центрів тощо). Для більш детального розуміння загальної картини важливим є знайомство з батьками, обговорення з ними тих речей, які дитина здатна робити сама, а які – ні. Невіддільним є узгодження з батьками того, яким чином відбуватиметься інформування про стан дитини: телефонна бесіда, особиста зустріч або ведення щоденника спостережень та побажань.

У разі тьюторської допомоги треба враховувати, що інклюзивне середовище має такі складові: об'єктне, суб'єктне (соціальне), інформаційне і нормативне.

Об'єктне середовище – це освітлення, меблі, організація простору, навігація у школі, вказівники, таблички, тексти; сенсорне середовище: освітлення, звуки, спеціальне сенсорне особисте приладдя тощо.

Суб'єктне (соціальне) середовище представляють фахівці (гуманістичні цінності, увага та повага до учнів, розуміння мети інклюзії тощо), однокласники, батьки дітей.

Інформаційне середовище складають методичні матеріали, посібники, адаптовані навчальні програми, індивідуальний навчальний план, індивідуальний освітній план, нормативне середовище (Закон про освіту тощо).

Основний етап характеризується супроводом учня упродовж навчального року, відстеження реалізації індивідуального освітнього плану, ведення щоденника.

На даному етапі стратегія поведінки тьютора у процесі введення дитини у дитячий колектив відіграє провідну роль. Попереднє знайомство з учнівським колективом дає змогу тьютору зрозуміти, чи є потреба у вступній бесіді. Наступним чином відбувається спостереження тьютора за учнівським колективом і за тим, як себе поводить тьюторант, чи потрібна допомога, чи виникають непорозуміння або конфлікти. Якщо введення у колектив відбувається поступово і не має про-

блем, тоді можна переходити до наступних кроків, що полягають у виході тьютора з дитячого колективу, тобто надання дітям можливості самостійно спілкуватися і взаємодіяти один з одним, взаємодіяти та надавати допомогу.

Зупинимось на етапах введення дитини у комунікативний простір. Спершу тьютор і дитина взаємодіють разом – тьютор контролює простір, загальну ситуацію і вводить дитину у неї. По-друге, тьютор виявляє ситуації, в яких тьюторанту може допомогти інша дитина, і ініціює цей процес. По-третє, тьютор допомагає тьюторанту самостійно звернутися по допомогу до іншої дитини або дорослого. По-четверте, тьютор знаходиться у ролі спостерігача і займає позицію невтручання (окрім критичних ситуацій), надаючи і тьюторанту, і дитячому колективу максимальну самостійність у комунікації. Ця позиція є складною хибним відчуттям того, що тьютор як би нічого не робить. Тим не менше, своєю присутністю і попередньою активністю тьютор поки є частиною комунікативного середовища. Діти пам'ятають його роль, і присутність тьютора виконує функцію «правильної» організації середовища. І завершальний момент – тьютор на деякий час йде з поля зору дітей, наприклад, спочатку це може траплятися на уроках, адже цей процес є досить структурований. Потім тьютор може залишатися у класі під час перерви (таким чином, діти будуть знати, що тьютор як і раніше поруч на випадок непередбачених ситуацій, але безпосередньо у коридорі під час перерви його немає).

На заключному етапі тьютор має підготувати звіт на основі записів щоденника, а також розробити план роботи на наступний рік. До речі, для ефективності перебігу тьюторської діяльності, важливим є складання ресурсної карти тьюторанта. Це документ, де зосереджено індивідуальні особливості учня. Перелік інформативних пунктів є також індивідуальним, наприклад, карта може містити такі підрозділи, як причини звернення, перелік та шляхи розв'язання завдань, результат.

Таким чином, активізація тьюторської діяльності сприятиме розвитку українського суспільства, адже як наголошують Т. Шарова, Л. Москальова, соціальні аспекти є вагомими у формуванні сучас-

ного інформаційного суспільства, вищої освіти, працевлаштування тощо [7].

Висновки і пропозиції. Спільне навчання дітей з різними потребами – це реальний спосіб виховання у сучасних школярів толерантності, формування у них морально-етичних цінностей і знань про те, яке посильну участь вони можуть прийняти у житті і долі тих дітей, яким у силу їхніх особливостей важче жити, ніж іншим. Саме тому, перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробленні методичних рекомендацій для тьюторів щодо проектування ресурсної карти тьюторанта.

Список використаної літератури:

1. Беков Х.А., Широбоков С.В., Кирьянов И.И. и др. Терминология в системе дополнительного педагогического образования: словарь. М.: ИПК госслужбы, 2001. 107 с.
2. Гармонізація національної та європейської освіти в сучасних умовах їх реформування / О.В. Плахотнік. Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015. Вип. 50. С. 344-351
3. Карпенкова И.В. Тьютор в инклюзивной школе: сопровождение ребёнка с особенностями развития. Из опыта работы. 2-е издание, переработанное и дополненное. М.: АНО Наш Солнечный Мир, 2017. 116 с.
4. Колупаєва А.А. Инклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
5. Мигович С.М. Огляд сучасного стану дистанційного навчання в Україні. URL: http://www.mnau.edu.ua/files/02_02_01_10/mygovich/2012-mygovichosssdnu.pdf. – Назва з екрана.
6. Переваги та недоліки дистанційної освіти в умовах розвитку інформаційних технологій та телекомунікацій. URL: <http://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/146434/1/142-144.pdf>. – Назва з екрана.
7. Ретроспективний аналіз розвитку інформаційного суспільства / Т.М. Шарова, Л.Ю. Москальова. Актуальные научные исследования в современном мире. Т 7, № 39. Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 31-35.

Yeromina L., Milchevska H. TUTOR AS TRANSFORMATION OF TRADITIONAL ROLES OF THE PEDAGOGUE

The article substantiates the necessity of the activity of the tutor due to the availability of such tasks as humanization of Ukrainian education, tolerance, the realization of the rights of children and young people with disabilities, the right to education, increase of social activity of families with children with disabilities, introduction of modern practices in education. The importance of tutor activity is due to the fact that it is impossible to teach a child to communicate with peers, isolating it from them. At the same time, a healthy child has a lot more resources for rapid socialization. In a child with developmental characteristics, as a rule, the ability to quickly master the skills of behavior in society is much less. The materials of the publication cover the content of the key concepts of the topic. The authors describe the activities of the tutor, provide an analysis of the principles of tutoring (the principle of openness and accessibility, which consists in overcoming the limits of the context of the curriculum, the principle of variability, the principle of continuity and the sequence of tutor support at each age stage, the principle of flexibility, the principle of individual approach, the principle of

individualization, ie the orientation to the individual educational priorities of each student and his parents. This principle is based on the value aspects of life). The article describes the content of the main stages of tutorial support: preparatory, main and final, with emphasis on the important aspects of each stage. In the presentation of the materials the authors outline the main strategies of the tutor's behavior in the process of introducing a child into a children's team. Pre-acquaintance with the students' group allows the tutor to understand whether there is a need for an introductory conversation. Subsequently, the supervisor of the tutor is following the student team and how the tutor behaves, whether assistance is needed, or there are misunderstandings or conflicts. If the introduction to the team occurs gradually and has no problems, then you can move on to the next steps, which are the departure of the tutor from the children's team, that is, giving children the opportunity to communicate independently and interact and provide assistance to each other.

An integral part of the professional activity of the tutor of the introduction of the child (tutorant) into the communicative space. The article presents five stages: the interaction of the tutor, students and tutorant; initiation of the inclusion of children in the process of assisting the mentor; Facilitating the independent appeal of the tutor to other children for help; tutor-observer, tutor is not in the field of view of children. The school is not only an educational but also a socializing institution. Nothing has such an effect on the behavior of the individual as a long stay in a particular social environment.

The authors defined the prospect of further research, which is to develop methodological recommendations for tutors regarding the design of resource maps of the tutor.

The authors defined the prospect of further research, which is to develop methodological recommendations for tutors.

Key words: *tutor, teacher, tutor, tutorant, resource card.*